

Reforma învățământului românesc presupune, între altele, adoptarea și utilizarea, la clasă, a manualelor alternative. Introducerea acestora reprezintă un semn al normalizării școlii în direcția democratizării învățării, folosirea lor fiind absolut necesară, deoarece nici profesorii și nici elevii nu sunt identici. Nu există elevul „în general”, unul și același, căruia să-i prescriem o evoluție standard în școală, ci există elevi cu ritmuri diferite, interese diferite, abilități diferite etc. Acceptând această realitate complexă din cadrul școlii, trebuie să constatăm că, pentru o formare intelectuală adecvată, este necesară o ofertă cât mai variată de instruire, capabilă să vină în întâmpinarea diferitelor nevoi, interese, ritmuri, stiluri ale elevilor.

Manualul rămâne cel mai însemnat și, în același timp, cel mai la îndemână instrument didactic, deopotrivă pentru elevi și pentru profesori. Stadiul utilizării în școala românească a manualului unic a fost depășit prin introducerea, în anul școlar 1997/1998, a manualelor alternative (în acest sens exista o bună tradiție încă din perioada interbelică).

Pentru a identifica mai ușor criteriile după care un profesor ar trebui să-și aleagă manualul cu care va lucra la clasă, prezentăm, mai întâi, diferențele esențiale dintre manualele tradiționale și manualele alternative, moderne:

Manual tradițional	Manual modern
Operează o selecție rigidă a conținuturilor, din care rezultă un ansamblu fix de informații, vizând o tratare de tip academic.	Operează o selecție permisivă a conținuturilor, din care rezultă un ansamblu variabil de informații, în care profesorul și elevul au spațiu de creație.
Informațiile sunt prezentate ca interpretare standardizată, închisă, universal valabilă și autosuficientă. Informațiile constituie un scop în sine.	Informațiile sunt prezentate astfel încât stimulează interpretări alternative și deschise. Informațiile constituie un mijloc pentru a forma competențe, valori, atitudini (dezvoltă capacități cognitive superioare).
Oferă un mod de învățare care presupune memorarea și reproducerea.	Oferă un mod de învățare care presupune înțelegerea și explicarea (învățare activă,

	deschisă spre reflecție și dezvoltare personală a elevilor).
Reprezintă o sursă de cunoaștere.	Reprezintă un mijloc de stimulare a gândirii critice.

În mod concret, un manual se regăsește la confluența unora dintre delimitările mai sus formulate, oferindu-se, astfel, posibilitatea ca un conținut științific precis să fie prezentat într-o varietate de forme pedagogice. Având, așadar, posibilitatea opțiunii, profesorul poate alege, pentru sine și pentru elevii pe care îi formează, varianta cea mai adecvată. În funcție de ce criterii va fi aceasta aleasă? Prezentăm, în cele ce urmează, opțiunea noastră în ceea ce privește criteriile de alegere a unui bun manual de istorie.

1. Adecvarea manualului la cerințele programei școlare

- manualul trebuie să prezinte o concordanță deplină între conținuturile propuse și obiectivele pe care le vizează programa (obiective-cadru și obiective de referință), rezervând, însă, și „spațiu” pentru activitățile la dispoziția profesorului.

2. Accesibilitatea manualului pentru elevi

- manualul trebuie să devină un instrument de lucru cu valențe practice în mâna elevilor;
- manualul trebuie să prezinte o bună selecție și sistematizare a conținuturilor, oferind, astfel, mai multă libertate de manifestare, inițiativă și creativitate în conceperea actului didactic;
- limbajul manualului trebuie să fie adecvat vârstei, nivelului, potențialului de învățare și intereselor elevilor pentru care este ales (avem în vedere claritatea, expresivitatea, concizia exprimării).

3. Componenta științifică a manualului

- evenimentele, procesele și fenomenele istorice trebuie tratate în spirit critic și înfățișate în manual numai în maniera în care știința istorică le-a certificat în studii de specialitate;
- rigoarea științifică trebuie să se îmbine cu o prezentare logică, accesibilă elevilor, existând posibilitatea acceptării și discutării problemelor istorice controversate;
- manualul trebuie să dispună de o cât mai substanțială actualizare a informației științifice pe care o vehiculează și să o elimine pe cea depășită, perimată;
- manualul trebuie să ofere posibilitatea interpretării unui fapt istoric din perspective multiple (multiperspectivitatea).

4. Aspectul grafic al manualului

- imaginile din manual trebuie să fie selectate având în vedere o mai bună ilustrare și completare a textului, pentru a suscita discuții și, de asemenea, pentru a-l ajuta pe profesor în evaluarea conținuturilor predate (să aibă un rol funcțional, nu decorativ);

- imaginile manualului trebuie alese astfel încât să nu favorizeze răspândirea unor prejudecăți sau clișee în rândul elevilor;

- ilustrațiile, hărțile, graficele, diagramele trebuie să fie redată deosebit de clar, pentru a spori eficiența utilizării lor de către elevi (avem în vedere plasarea în pagină, tiparul, aspectul cromatic etc.).

5. Componenta metodică a manualului

- se impune realizarea unui echilibru între text și imagini, între surse istorice și exerciții aplicative, pentru a permite, într-o manieră mai amplă, studiul individual și învățarea formativă (deprinderea de capacități, competențe, atitudini, abilități de către elevi);

- de asemenea, se impune realizarea unui echilibru între abordarea științifică a conținuturilor și viziunea pedagogică asupra acestora;

- este necesară o dozare rațională a cantității de informație pe unitatea de instruire, evitarea supraîncărcării elevilor.

6. Aspectul motivațional al manualului

- manualul trebuie să prezinte cunoștințe cu o valoare practică și, de asemenea, semnificative pentru existența cotidiană a elevului;

- cunoștințele vehiculate de manual trebuie să declanșeze dorința extinderii orizontului de cunoaștere al elevului, să stimuleze gândirea critică, dar și gustul acestuia pentru lectură.

7. Originalitatea manualului

- se au în vedere elemente de originalitate în legătură cu:

- selecția și organizarea conținuturilor;

- strategiile și metodele de învățare-predare;

- probe de evaluare;

- prezentarea grafică a manualelor (valoarea estetică).

În concluzie, este dificil de stabilit criteriile de alegere a unui bun manual. Chiar și atunci când majoritatea criteriilor sunt întrunite, este totuși posibil ca manualul să nu fie unul bun. Și, de asemenea, este posibil ca, deși o carte didactică să fie foarte departe de lista de criterii, utilizatorii acesteia (profesorii și elevii) să o considere ca fiind foarte reușită.

Așadar, un manual de istorie bun poate fi corect ales numai dacă îmbinăm, inspirat, criteriile obiective și experiențe subiective.

Reprezentând încă o forță majoră în educația din întreaga Europă, manualul este validat ca instrument de predare-învățare valoros exclusiv de către utilizatorii săi.

Câteva sfaturi pentru studenții care efectuează practica pedagogică⁹

- 🔔 Amintiți-vă mereu că sunteți oaspeți în școala unde ați fost repartizați pentru a desfășura această activitate. De aceea, comportați-vă decent în orice împrejurare, adoptați o atitudine profesionistă, încercați să contribuiți la „mersul” școlii într-un mod pozitiv.
- 🔔 Amintiți-vă, de asemenea, că profesorul-mentor este alături de voi pentru a vă îndruma și ajuta, la nevoie, nu pentru a vă judeca.
- 🔔 Verificați-vă ținuta pentru a avea o prezență agreabilă în fața elevilor din clasă.
- 🔔 Nu vă considerați apti să intrați la clasă pentru a susține lecția până ce nu cunoașteți exact ce cuprinde programa școlară și cum este tratată lecția respectivă în manual.
- 🔔 Pregătiți-vă din vreme materialul didactic pentru lecție și studiați-l temeinic, spre a-l folosi în mod firesc, fără ezitări. În cazul în care, din cauza emoțiilor, parcurgeți mai rapid unele segmente ale proiectării didactice, în minutele rămase la dispoziție apăsați la mijloacele de învățământ aduse la clasă, nu intrați în panică!
- 🔔 Parcurgeți, în prealabil, pe hărțile istorice adecvate lecției, traseele oștilor combatante, localizați bătăliile etc., pentru a nu avea ezitări ori imprecizii în timpul lecției, foarte prompt observate de către elevi.
- 🔔 Corecțați, pe parcursul lecției, greșelile pe care le fac elevii, nu le lăsați neobservate.
- 🔔 Stați mai mult cu fața la clasă, nu cu spatele, vorbiți cu elevii, nu cu tabla! Alcătuiți o schemă esențializată pe tablă, pentru a nu sta prea mult cu spatele la clasă.
- 🔔 Plimbați-vă printre bănci când predați, sunteți profesorul tuturor elevilor, nu doar al celor din primele bănci!
- 🔔 Antrenați-i în desfășurarea lecției pe cât mai mulți dintre elevi, mai ales pe cei inactivi, neatenți, neinteresați, visători.
- 🔔 Nu indicați pe hartă decât cu instrumente special destinate acestui scop (ori, cel puțin, cu o riglă).
- 🔔 Materialele auxiliare (documente, planșe, portrete, ilustrații) pe care le folosiți la lecție arătați-le întregii clase, la nevoie mergând printre bănci.
- 🔔 Respectați exact timpul afectat orei și, în cadrul ei, fiecărui segment pe care vi l-ați propus. Nu scurtați sub nici un motiv timpul afectat predării noilor cunoștințe sau fixării acestora.
- 🔔 Realizați evaluarea, puneți note elevilor, lăudați-i ori criticați-i (în funcție de situație) pentru progresul sau involuția lor, apreciați clar, cât mai obiectiv, ceea ce a fost pozitiv și negativ în desfășurarea lecției dumneavoastră.

⁹ După Gh. I. Ioniță, **Metodica predării istoriei**, Editura Universității, București, 1997.